

Lp Kalle Laanet
Justiitsministeerium
info@just.ee

Teie: 26.03.2024 nr 8-1/3041-1

Meie: 10.04.2024 nr 2.3-5/24/814-2

Arvamus kohtuekspertiisi infosüsteemi põhimääruse eelnõule

Täname, et saatsite Andmekaitse Inspektsioonile arvamuse avaldamiseks justiitsministri määruse „Kohtuekspertiisi infosüsteemi põhimäärus“ eelnõu.

Meil on esitatud eelnõu osas järgmised tähelepanekud.

1. Avaliku teabe seaduse § 43¹ lõike 1 ja § 43³ lõike 1 järgi on andmekogu riigi, kohaliku omavalitsuse või muu avalik-õigusliku isiku või avalikke ülesandeid täitva eraõigusliku isiku infosüsteemis töödeldavate korrastatud andmete kogum, mis asutatakse seadusega või selle alusel antud õigusaktiga ning mida kasutatakse seaduses, selle alusel antud õigusaktis või rahvusvahelises lepingus sätestatud ülesannete täitmiseks.

Andmekaitse Inspektsioon on andmekogude juhendis selgitanud, et kui register on andmekogu sünonüüm, siis infosüsteem seda ei ole. Infosüsteem on tehniline ja mitte õiguslik termin. Sealjuures on andmekogu alati infosüsteem, kuid infosüsteem ei ole alati õiguslikus mõttes andmekogu. Küll aga võivad mitu andmekogu tehnilisel moodustada ühe infosüsteemi (nt kohtute registriosakonnas peetavad viis registrit).

Eelnõust nähtub, et andmekogu koosneb küll erinevatest andmestikest, kuid nende puhul ei saa öelda, et tegemist oleks erinevatest andmekogudest moodustatud infosüsteemiga. Seetõttu soovitame eelnõus asendada sõna „infosüsteem“ sõnaga „andmekogu“.

2. Kohtuekspertiisiseaduse (KES) § 16 lõike 3 ja põhimääruse eelnõu § 4 lõike 1 järgi on andmekogu vastutavaks töötlejaks Justiitsministeerium ning volitatud töötlejaks Eesti Kohtuekspertiisi Instituut (EKEI), mille põhimäärusest tulenevate ülesannete täitmiseks andmekogu tegelikult asutatakse.

Andmekaitse Inspektsioon on andmekogude juhendis (lk 13) selgitanud, et 2007. aasta lõpuni kehtinud andmekogude seadus (mida täna asendab AvTs andmekogude peatükk) lähtus sellest, et ministeeriumid olid andmekogude vastutavad töötlejad ning andmekogude pidajad (ministeeriumi haldusala asutused) üksnes volitatud töötlejad. Oleme juhendis leidnud, et põhimõtteliselt võib seda skeemi ka täna kasutada, kuid selle eelduseks on, et ministeerium täidab ka tegelikult vastutava töötleja funktsioone ning et volitatud töötleja tegutseb ministeeriumi juhtimisel (AvTS § 43⁴).

Põhimääruse eelnõu § 4 lõige 3 loetleb vastutava töötleja ülesanded. Nimetatud lõike punkti 3 kohaselt *võib vastutav töötleja anda täpsemaid juhiseid ja korraldusi*

volitatud töötlejale. Sättest võib välja lugeda, et vastutav töötleja ei ole kohustatud andma volitatud töötlejale juhiseid ja korraldusi, vaid võib seda teha.

AvTS § 43⁴ lõigete 2 ja 3 kohaselt võib vastutav töötleja volitada edasi andmete töötlemist ja majutamist ning volitatud töötleja on kohustatud täitma vastutava töötleja juhiseid andmete töötlemisel ja andmekogu majutamisel ning tagama andmekogu turvalisuse.

Soovitame kaaluda eelnõu § 4 lõike 3 punkti 3 sõnastuse muutmist selliselt, et oleks selgelt mõistetav vastutava töötleja kohustus anda volitatud töötlejatele juhiseid ja korraldusi.

3. Eelnõu § 5 loetleb andmekogusse kantavad andmed menetlusasjas määratava ekspertiisi ja iseseisva ekspertarvamusena vormistatava uuringu kohta. Nimetatud paragrahvi lõike 2 järgi kantakse ekspertiisimäärus andmekogusse kas digitaalse andmestikuna või failina. Samas ei nähtu põhimääruse eelnõust, milline on ekspertiisimääruse, aga ka eksperdiarvamuse kohta andmekogusse kantava digitaalse andmestiku andmekoosseis. Samuti kantakse andmekogusse digitaalse andmestikuna ekspertiisi- või uuringu käigus koostatud dokumendid, fotod, video-ja helisalvestised, kuid selgusetuks jääb, mida täpsemalt on digitaalse andmestiku puhul silmas peetud ning milliseid andmeid andmestikku kantakse.

Märgime, et kui seaduse tasandil ei pea andmekogusse kogutavate andmete täielik loetelu olema välja toodud, siis põhimäärus peab sisaldama andmekogusse kogutavate andmete ammendavat loetelu.

4. Eelnõu § 6 loetleb andmed, mis kantakse andmekogusse tasulise ekspertiisi tellija kohta ning § 7 ekspertiisi või uuringuga seotud isikute kohta. Seletuskirjas on selgitatud, et EKEI võib teha ka füüsilistele isikutele menetlusasjadega mitteseotud tasulisi ekspertiise. Tasulise ekspertiisi tellija kohta andmekogusse kogutavad andmed on loetletud eelnõu § 6 lõikes 1, mille punkti 4 järgi on kogutavateks andmeteks ka kontaktandmed, milleks lisaks telefoninumbrile ja e-posti aadressile on vajadusel ka postiaadress. Eelnõu seletuskirjas on selgitatud, et andmed on vajalikud tellijaga ühenduse võtmiseks nt kokkulepitud aja pikendamiseks ning tavaliselt suheldakse telefoni või e-kirja teel.

Samuti kantakse eelnõu § 7 lõike 1 punkti 4 järgi ekspertiisi või uuringuga seotud isiku kohta andmekogusse kontaktandmetena lisaks e-posti aadressile ja telefoninumbrile ka vajaduse korral postiaadress. Seletuskirjas on selgitatud, et *tavaliselt suheldakse kas telefoni teel või e-posti vahendusel, aga vajaduse korral, kui isikul ei ole näiteks e-posti aadressi, kantakse infosüsteemi postiaadress.*

Antud juhul jääb siiski selgusetuks, millisel juhul võib tekkida vajadus postiaadresside kogumiseks andmekogusse ja kes selle vajaduse üle otsustab. Samas võib seletuskirjas toodud selgitustest siiski järeldada, et nii ekspertiisi tellija kui ka ekspertiisi või uuringuga seotud füüsilise isiku puhul kogutakse andmekogusse postiaadresse temaga ühenduse võtmiseks ning pigem ikkagi ainult juhul, kui ühenduse saamiseks puuduvad muud võimalused.

Selgitame, et isikuandmete töötlemisel tuleb alati järgida EL isikuandmete kaitse üldmääruse (IKÜM) artiklis 5 loetletud isikuandmete töötlemise põhimõtteid, sh eesmärgipärasuse ja minimaalsuse põhimõtteid. Nende kahe põhimõtte järgi tohib isikuandmeid koguda ainult täpselt ja selgelt kindlaksmääratud eesmärkidel ning ainult ulatuses, mis on nende konkreetsete eesmärkide täitmiseks vajalik.

Selleks, et vältida liiasusega andmete kogumist, soovitame eelnõu § 6 lõike 1 punkt 4 ja § 7 lõike 1 punkt 4 sõnastada selliselt, et oleks aru saada, millisel juhul on õigus koguda andmekogusse füüsilise isiku postiaadresse.

5. Põhimääruse eelnõu § 12 lõike 2 punkti 2 järgi kasutab kohtuekspertiisi andmekogu andmeallikana rahvastikuregistrit, kust saadakse nii tasulise ekspertiisi tellija kui ka ekspertiisi või uuringuga seotud isikute kohta lisaks nimele, isikukoodile ja kontaktandmetele andmeid ka isiku perekonnaseisu kohta ning temaga seoses olevate teiste isikute (vanemad, abikaasa, registreeritud elukaaslane, laps) andmed esitlusinfona.

Seletuskirjas on selgitatud, et lähedaste andmed on vajalikud eelkõige kohtuarstidele, kes kasutavad rahvastikuregistri andmeid, et kontrollida, kas isikul on õigus saada lahanguaktidest väljavõtteid või surmatõendit. Samuti on pärimismenetluse korral vajalik abielusuhte kontrollimine. Samas jääb selgusetuks, milliseid andmeid rahvastikuregistrist lähedaste kohta esitlusinfona edastatakse ning kas saadud andmed salvestatakse andmekogusse. Kui lähtuda seletuskirjas toodud andmete töötlemise eesmärgist, siis piisab andmetest, mis annavad vastuse küsimusele, kas ja mis ajast on rahvastikuregistris vastav seos olemas. Palume nii põhimäärust kui ka seletuskirja selles osas täpsustada.

6. Eelnõu § 14 lõike 1 järgi logitakse andmekogus tehtavad isikuandmete töötlemise toimingud isikuandmete kaitse seaduse (IKS) § 36 kohaselt. Juhime tähelepanu, et IKS § 12 lõike 1 järgi kohaldatakse IKS 4. peatükki (§-d 12–50) isikuandmete töötlemisele õiguskaitseasutuste poolt süütegude tõkestamisel, avastamisel ja menetlemisel ning karistuse täideviimisel. IKS § 13 lõike 2 järgi käsitatakse õiguskaitseasutusena asutust või asutuse struktuurüksust, mis on pädev seaduse alusel süütegu tõkestama, avastama ja menetlema või karistust täide viima.

EKEI põhimääruse § 1 lõike 1 järgi on EKEI puhul tegemist ekspertiisiasutusega, mille üheks ülesandeks on kohtu, prokuratori, uurimisasutuse, väärteto kohtuvälise menetleja, haldusorgani või muu isiku taotlusel oma pädevusvaldkonnas ekspertiiside ja uuringute tegemine, nõuetekohane vormistamine ning tellijale väljastamine¹, kuid puudub süüteo tõkestamise, avastamise ja menetlemise pädevus. Seega leiame, et EKEI ei saa isikuandmete töötlemisel lähtuda IKS 4. peatükis toodust.

7. Põhimääruse eelnõu seletuskirja 13. lehekülje viimases lõigus viidatakse eelnõu § 4 lõike 4 punktile 5, mille kohaselt tagavad mõlemad volitatud töötlejad, et andmekogus teeb toiminguid selleks õigustatud isik. Ilmselt on tegemist eksitusega ning soovitud on viidata § 4 lõike 4 punktile 4.

8. Eelnõu § 18 reguleerib andmete väljastamist andmekogust. Nimetatud paragrahvi järgi andmekogusse kantud andmeid ei avalikusta ning andmeid väljastatakse ainult selleks õigustatud isikule seaduses sätestatud juhul. Sama paragrahvi lõige 3 täpsustab, et ekspertiisi või uuringuga seotud isikule väljastatakse andmeid kohtuekspertiisiseaduse § 1 lõikes 2 nimetatud kohtumenetluse seadustes ning muudes seadustes sätestatud juhtudel ja korras. Eeltoodust saab järeldada, et andmekogusse kogutud andmeid väljastatakse ainult juhul, kui tegemist on menetlusasjas tehtud ekspertiisiga ning õigus andmeid saada tuleneb seadusest. Samas jääb selgusetuks, kas tasulise ekspertiisi tellijal ja ekspertiisiga seotud füüsilisel isikul on üldse õigus andmekogust andmeid saada.

Põhimääruse eelnõu seletuskirjas on küll selgitatud, et tasulise ekspertiisi puhul tulenevad andmesubjekti õigused andmete saamisel IKÜM-st, kuid eelnõu tekstist see otseselt ei selgu. Soovitame läbipaistvuse tagamiseks lisada vastav säte ka põhimäärusesse, vastasel juhul võib põhimääruse lugejale jääda ekslik mulje nagu puuduks tasulise ekspertiisi puhul füüsilisel isikul üldse õigus teda puudutavate

¹ EKEI põhimääruse § 6 punkt 1 (<https://www.riigiteataja.ee/akt/106102023001#para6>)

andmete saamiseks.

9. Eelnõu § 11 lõike 3 järgi on andmekogu alusdokumentideks ekspertiisimäärus, uuringutaotlus, tellimus ja leping või muu asjakohane dokument. Põhimääruse eelnõu § 20 järgi, kui eelloetletud dokumendid digiteeritakse, siis võib paberdokumendi hävitada. Kuna tekstist nähtuvalt ei ole tegemist hävitamise kohustusega, vaid vastutav töötleja võib alusdokumendi küll digiteerida, aga jätkuvalt paberdokumenti edasi säilitada, siis palume täpsustada, kui kaua säilitatakse sellisel juhul alusdokumente.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Pille Lehis

peadirektor

Koostaja: Terje Enula
terje.enula@aki.ee, telefon 627 4144